

אפילו בו עצמו. הוא סבור כי תיקון זה ייתכן רק אם יתיקיימו שני תנאים: אם יופסק זרם ההון מבחוץ ואם לא יהיה עוד צורך בתקציב-הכיסוח העצום. כך או כך: דרוש שלום.

עימות שגרם להלם

פרשנים זרים בעלי כושר-אבחנה, שסקרו את יש-ראל בתשל"א, קבעו שהיא צועדת במהירות בדרך הקפיטליזם. הסוקרים הסוציאליסטיים אף עמדו על הסימנים השליליים של התהליך: גידול הסער, מרד האבירינים, גיכור הפועלים.

"ישראל", קבע אחד מהם, היא אמריקה קטנה — וכל המחלות של אמריקה עתידות לדבוק גם בה. אולם הם התעלמו מהבדל גדול אחד: המי-תום הלאומי של ישראל שונה מאוד מן המיתוס האמריקאי, כשם שהוא שונה מהמיתוס הרוסי. הקפיטליזם האמריקאי צמח על ברכי המיתוס של היוזמה הפרטית, של העדפת ההודמנות של הפרט על השוויון, העדפת החופש הטוטאלי של היחיד על הבטחון החברתי של אותו יחיד. המיתוס, שהגיע לשיאו באגדת המערב הפרוע, יכול היה לסבול אי-צדק, עוני, פער עצום, במשך דורות רבים — עד לדור הצעיר הנוכחי, הרואה במיתוס זה שקר מיסלצתי.

במדינת ישראל, וביישוב היהודי שקדם לה, שלט מיתוס הפוך — המיתוס של השוויון המירבי, של אחריות הכלל לפרט, של צדק סוציאלי. מיתוס זה, שהגיע לשיאו במציאות של הקיבוץ, יונק משרשים עמוקים ביותר במורשה היהודית.

כל ישראל חברים, והפסוק, השומר אחי אנוכי? — הושם כפי ראשון הרוצחים בתנ"ך. מה שקרה בתשל"א — זוהי העובדה החשובה ביותר של השנה — הוא שמיתוס זה התפוצץ לפתע לרסיסים. הציבור, ובעיקר הדור הצעיר, מצא את עצמו לפתע פנים אל פנים מול עוני ממאיר, שהפנתרים השחורים שימשו לו ביטוי, ועם התי-עשרות ראוותניות של בעלי יאכטות, שוכרי מטוסים פרי-טיים לסווי-שבוע, דייריקבע של מלונות-פאר וטועדי-קבע במיסעדות-יוקרה יקרות.

עימות זה גרם להלם — וייתכן שהלם זה יישמש קטליזטור להיווצרות כוח נגדי. הוא יכוד לבוא רק מן הנוער, מציבור העובדים, מן האינטליגנציה.

בן-אחרון חלם על כוח כזה, וייתכן שהוא היה מסוגל להקים אותו. אבל הוא עצמו, שבני של המימסד, לא רצה להקימו. הוא היה גם מאיץ וגם כלם בעת ובעונה אחת — מצב בלתי-אפשרי לאורך ימים.

מצע ראיקרי

בסוף תשל"א שאלו את עצמם רבים, בארץ ואולי בעולם כולו, שאלות כגון: מה זה סוציאליזם? מה זה צדק סוציאלי?

לא היתה תשובה חלקה מן המוכן, בצורת ספר כמו "המינשר הקומוניסטי".

אפשר היה רק לחוש במעורפל את ראשית היווצרותם של עקרונות מתודיים בלב טובי הישראלים — עקרונות שהשובתים והמורדים פעלו על פיהם מבלי לדעת אותם, ושכוחות ראדיקליים ניסו לגבשם במסכת ברורה: "אי-אפשר להפריד בין המעשה הכלכלי ובין המוסר החברתי, כשם שאי-אפשר להפריד בין המעשה המדיני ובין המוסר".

- המוסר הזה אינו סובל פער של הכנסות, שאינו מבוסס על פער של מאמץ ויכולת.
- אין מקום בחברה להתעשרותם של טפילים, בייחוד כשהתעשרות זו באה מקופת הציבור.
- אין להשלים עם מצב הון את בניה של שיכבה סוציאלית גדולה מראש לחיי ניוון ובורות.
- "שוויון ההזדמנויות" אינו יכול להי-שאר בגדר מיסמה ריקה. יש להבטיח לכל צעיר הזדמנות שווה בצאתו לדרך חייו.
- עבודה נאמנה מזכה את האדם לשכר נאמן, בהתאם לעליית התוצר הלאומי, אין לסבול מדיניות המקטינה את חלקה של העבודה בחלוקת ההכנסה הלא-מית.

● אין להכביד לשום אמצעי-כפייה, המני-בידים את חרותו של האיש העובד להיאבק על זכויותיו — מה גם שכל טפיל חופשי לחלו-טין לספסר, לקנות, למכור ולהרוויח.

איש השנה של תשל"א מסכים, בוודאי לכל העקרונות האלה — אולם הוא שייך למימסד המבוסס על הנחות הפוכות. ההסתדרות צריכה לשנות את עצם מהותה, כדי לשמש מכשיר להגשמת עקרונות אלה. מזכירה הכללי רוצה בכך — אך אין הוא יכול לנהל מאבק נגד המימסד. מי ינהל מאבק זה? מניין יבואו הכוחות?

בסוף תשל"א נראה הדבר רק במעומעם. אי-יש בין סיכויי העתיד. רק האינטליגנציה הצעירה יכולה לנהל מאבק זה, רק המוני העובדים, ובעיקר הנוער, יכולים לתת לו תוקף.

בסוף תשל"א, היתה זאת תקווה. היה דרוש אופטימיזם רב כדי להחזיק בה נוכח המצי-אות — כימעט כמו האופטימיזם שחולק, לפני שני דורות, את המהפכה הגדולה שייצרה בארץ זו יש מאין.

פועלים ובירוקרטים בעיני הצייר

איפה התנדף הכישוף?

דברים כגון אלה של בן-אחרון מעוררים רק בוז בקרב אנשי המעמד החדש. הם רואים בכך נוסטל-גיה של אדם שלא צעד על עצמו.

הם עצמם רואים את עצמם כאנשים מודרניים, בני תקופתם, שלמדו מן הלקחים הגדולים של הקפיטליזם האמריקאי, ומחקים את סיגנונו. הם לא הבינו את ההבדל: בעוד שאמריקה היא ארץ בעלת עושר טבעי כביר, שוק פנימי עצום, תשתית כלכלית שאין שניה לה — הרי ישראל מתקיימת מעושר הזורם אליה מבחוץ, בעוד התשתית העצמית שלה מצומצמת ביותר.

העושר המקורי האמיתי של ישראל הוא אנושי ופסיכולוגי — הדינמיקה של תושביה, האינטליגנציה של עובדיה, מישמריכפייה ופרי-רוקחמוראא עזולים לסכן אוצר זה.

בסוף תשל"א פנתה המדינה לכמה רגעים אחרה. הא-רץ מלאה חגיגות של יובלות — יובל נהלל, יובל מועצת הפועלות, הפנים החרושות של הקשישים הופיעו על מסכי הטלוויזיה החדשה.

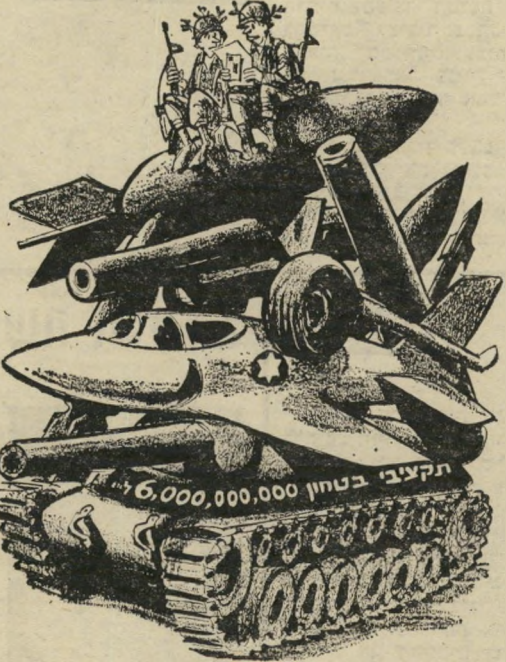
בן-אחרון חושב על כך בקול רם: "יש אצלנו קרע מוסרי וסוציאלי. קם דור צעיר שאין לו אידיאולוגיה, שאין לו אוטופיה."

"הנה כל היובלות האלה. אלה הם יובלות של מנצחים! מה היתה הנוסחה המנצחת? "איפה פקע הקסם? איפה התנדף הכישוף? היתה ארץ עניה, ללא ממשלה, באו כוחות צעירים, שהיו מוכנים לתת, לא היתה ברירה — או מארכסיוס או מטאפיזיקה. היתה עבודה שיתופית, אירגון של חיי העוני, דאגה לקיום הפיסי, ממשלה זרה ודלות."

"עשו מכל זה סובלימציה על הגשמת אוטופיה. זאת היתה מזיגה של דברים, שבאם פעם באלף שנה. יש צירופים שמביאים להתפוצצות ההיסטוריה. זהו נס, כמו לידה, כמו הפריית זרע."

"היום מצלמים את ההצלחה. אבל לא זה מה שרצינו." אין זו רק נוסטלגיה, כי האיש המדבר הוא העומד בעמדה המסוכנת ביותר של המימסד, והוא חי את בעיות תשל"א. אין הוא חולם על נוסחות של אתמול. אין הוא דוגל במארכסיוס.

הפתרון של בן-אחרון — פתרון בתוך המימסד, נסיון להבריאת את המימסד מבפנים — אינו מעורר תיקווה רבה.

"אמי כותבת שמחיר החמאה עלה..."

ספיר, אדם בעל כושר-עבודה על-אנושי, שמוחו פועל כמחשב אלקטרוני, מקבל החלטות ללא-ספור בעצמו. אך תהליך החלוקה הוא הרבה יותר מורכב, מתחכם ומסוּר. בירוקרטיה אדירה חלוקת פובסדיות, אישורי זרם, רשויות, שיחרור ממסים, ניכויים וזיכויים, תמריצים, הענקות, מחיקת חובות, ואלף ואחת הטבות אחרות, המהוות את ההכ-לל בין רווח והפסד, עושר ועוני.

"מלחמת המעמדות" של ישראל היא, איפוא, בעיקר מלחמה על הטבות אלה — מאבק בין כל שיכבה בציבור ובין האוצר. ולמעשה: מאבק בין כל השכבות, בינן לבין עצמן, על חלוקת "ההכנסה הלאומית" שהיא במידה רבה הכנסה שבאה למדינה מבחוץ.

החלוקה דומה לנהר הפוך. בתחילתו, ליד ים הכסף, הוא רחבי-ידים. במהלכו הוא הולך ומצטמצם, מתחלק לזובלים יותר ויותר קטנים.

גלו השביתות של תשל"א לא נבע מן שהעובדים סברו שמעבידיהם מנצלים אותם בצורה בלתי-נסבלת. הוא בכך שלעובדים היתה הרגשה, הצודקת בהחלט, שחלקם בורם המים הולך וקטן, בעוד ששיכבה חדשה של מיליונרים מתרחבת במדינה. בעורת המעמד החדש של פקידים, ומנהלים ועסקנים החולש על סכר החלוקה, מתעשרים אלה לא צברו את הונום מן הייצור. ניצול העובדים והפקעת, "הערך העו-רף" של עבודתם, לפי תורת מארכס, הם רק תופעה שניה במעלה. העשירים החדשים, וגם התעשיינים שביניהם, התעשרו הודות לאוצר המדינה — כנגד קבלת הלוואות עצומות ברי-בית אפסית, מניפולציות כמטבע זר וכשערי המטבע, שיחרור ממסים והעלמת מיסים.

מכאן ההאשמה, שגולדה הגיבה עליה בועם כה רב: שהממשלה, "יוצרת מיליונרים". ההצדקה לכך, בעיני קברניטי המדיניות הזאת, היא בצורך למשוך לארץ הון-השקעות בכל מחיר, כדי להרחיב את הייצור. לא חלוקת העושה חשובה, לדבריהם, אלא הגדלת העושה, כדי שיתיה מה לחלק.

אחרי ארבע שנים של פרוספריטי מזחמ-תית, חדד נימוק זה לשכנע את הציבור הרחב. החל מן הפנתרים השחורים למטה, ועד למכ-נאייעיליות בעני משכורות גדולות, באה התשו-י: כה: קודם כל נחלק את העושה הקיימת בצורה צודקת יותר!

החנוטה ועגל הזהב

ווקא יצחק בן-אחרון רואה בעייה זו במלוא חומרתה — והוא מדבר עליה בהתבה. זוהי אחת הסיבות לאי-פופולריותו בין חבריו במימסד, ובעתונות הממונית השייכת למעמד החדש.

"עברנו מטאמורפוזה", הוא אומר, "זה קרה לאט-לאט. אף אחד לא חזה זאת מראש. ולא רצה בזה. אבל זהו מעשי ידי-אדם".

"מה? דעגל הזהב של המוציאות ולתנועת הפועלים? ציריכים לשנות או את זה או את זה." ב-1961, בעודו שר בממשלה, דרש בן-אחרון להקים ועדה שתחקור את הצבירה-ההון והתפלגות ההכנסות במדי-נה. בראשה הועמד נגיד בנק ישראל, דויד הורוביץ. אחרי שנתיים ההליטה הוועדה שאינה יכולה לסכם דבר, מפני שאין לה נתונים.

ואכן — יש מחלוקות מחקר רוב בממשלה, באוניברסיטאות, אבל נתונים על שאדה מכרעת זו — אין.

כשנתמנה למוכ"ל ההסתדרות, ביקש בן-אחרון שמרכז התכנון של ההסתדרות תחקור את השאלה. התשובה: אין כל אפשרות לערוך חקירה כזאת, מבלי שהממשלה תפתח את תיקיה. את תיקי מרכז ההשקעות, הבנק לפיתוח התעשייה, רשימת הנישומים, ועוד ועוד. לכך אין כל סיכוי.

מכאן הגיע בן-אחרון לזיעה שרוב העובי-דים במדינה הגיעו אליה זה מכבר: שעיקר העוה בארץ מופט על השכירים ועל חלק מן העצמאיים העובדים — ואינו הרכוש משוחרר כימעט כלי מכל השתתפות בחלוקת המנגנון היקר של המדינה והכיסוחון.

בן-אחרון אינו מאמין כי ההטבות המופלגות, שנועדו למשיכת הון זר, משכו באמת הון-השקעות. הוא משוכנע — כמו רוב הציבור — שכל ההשקעות בארץ באות מכיס הממשלה, וכי המשקיעים המדומים מנצלים את ההון הזה להתעשרות פרטית.

"מה פרטי ביוזמה הפרטית?" שאלו. "הסי-כון הוא של הציבור. ההשקעה היא של הצי-בור. רק הרווח הוא פרטי".

יש בארץ כ-1.1 מיליון מפרנסים. קרוב ל-750 אלף הם שכירים (מהם לפחות 10% שכירים "פורמליים", כלו-מר — מנהלי חברות, שרשמו את עצמם כשכירי חברי-תיהם) — 300 אלף הם עצמאיים. מעמד השאר הוא בספק. במציאות זו, איבדו תחומים ישנים את משמעותם. מבין 220 הקיבוצים בארץ, מהם רבים עניים וחלוציים, יש תהה 50 קיבוצים הצוברים כלי-אחד כמיליון וחצי ל"י רווח נקי בשנה. 400 המושבים יש יחידות משפחתיות רבות, השמות בשנה כ-20 אלף ל"י רווח נקי בבנק. קיבוצים ומושביניקים אלה משתתפים במישוק הבור-סה, קונים גיירות-ערך ומתנהגים כקפיטליסטים לכל דבר. בן-אחרון: "יש שיטחיות נוראה. הדברים הכי חשובים של החברה הישראלית לא נחקרו. המחקרים שזנו, כמו השירה והספרות שלנו, יכלו להיכתב בלאפנד".